

Çalışanlara enflasyon iyileştirmesine vergi kısıncacı

Abdulkadir Kahraman

Enflasyon vergi gelirlerini artırır mı?

“Tarife kayması” veya “üst tarifeye geçiş” (İngilizce “bracket creep”), enflasyonun vergi jargonuna kazandırdığı tabirdir. Tarife kayması, gelirin enflasyon yüzünden daha yüksek vergi tarifelerine kayması/çıkması olarak açıklanabilir. Tarife kayması sonucunda kişilerin vergi yükü daha da yükselir. Çünkü vergi tarifelerinin tüketicinin satın alma gücündeki değişikliklere uyum sağlamada geride kalması ve kişinin sabit kalan gelirinin daha fazla vergilenmesi ile sonuçlanır. Bu yüzden enflasyon, “gizli vergi” olarak adlandırılır.

Enflasyon dönemlerinde tarife kayması nedeniyle idarenin vergi gelirleri de artar. Bunun en somut örneği Türkiye'nin Ocak-Mayıs 2022 bütçe vergi gerçekleştirmelerinde görülebilir.

Bütçede enflasyon izleri

Vergi gelirlerinde enflasyonun etkisi, Ocak-Mayıs 2022 bütçe vergi gerçekleştirmeleri sonuçlarına da yansdı. Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi 2022 yılının beş aylık bütçe vergi gerçekleştirme oranları bunu en güzel izahı.

Vergi gelirleri	Artış (%)	2021 bütçedeki payı (%)	2022 bütçedeki payı (%)
Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler	254,0	34,91	42,71
a) Gelir vergisi	146,0	18,89	13,23
- Gelir vergisi tevkifatı	145,0	16,87	11,77
- Beyana dayanan gelir vergisi	155,0	1,56	1,16
b) Kurumlar vergisi	382,0	16,03	29,44
c) Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	159,0	32,73	25,00
- Dahilde alınan katma değer vergisi	150,0	10,30	7,45
- Özel tüketim vergisi	164,0	18,25	14,35
- Motorlu taşıtlar	186,0	5,74	5,13
d) Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler	224,0	23,9	25,74
- Gümrük vergileri	217,0	2,80	2,92
- İthalde alınan katma değer vergisi	225,0	21,01	22,71

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, gerçekleşen vergi gelirlerinin bütçe içindeki payı yaklaşık olarak değişmezken (2021-2022 kıyaslamasında gelir vergisi tevkifatındaki asgari ücretin vergiden istisna edilmesine bağlı azalma hariç), dolaysız vergiler (gelir ve kurumlar vergisi) gerçekleştirmelerinin “2 ila 3,8” kat (%200 ila %380), dolaylı vergiler ise “1,5 ila 2,25” kat (%150 ila %225) arttığını görüyoruz.

Benzer şekilde, bütçedeki ÖTV gerçekleştirmelerine bakıldığında motorlu taşıtlar ÖTV tahsilatı %186 artarken, bütçedeki payı %5 civarında kalmıştır. Oysa Otomotiv Distribütörleri Derneği'ne (ODD) göre otomobil satışları, 2022 yılı ilk beş ayında geçen yılın

aynı dönemine göre %13,6 azalarak 214 bin 148 adet olurken, hafif ticari araç pazarı da %5,7 küçülerek 63 bin 104 adede gerilemiştir. Bu küçülmeye rağmen ÖTV gerçekleşmesindeki %200'e yakın artışın gerekçesi enflasyon nedeniyle artan araç fiyatlarının yarattığı "tarife kayması" sonucu, araç ÖTV oranlarının yüksek vergi tarifelere kaymasıdır. Artan araç fiyatları nedeniyle 13 Ocak 2022'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile binek otomobillere ilişkin ÖTV tarifesinde yeni matrah grupları açılması ve yeni oranlar belirlenmesine rağmen bu sonuç gerçekleşmiştir.

Vergi tarifeleri ne sıklıkla güncellenmeli?

Enflasyonun ve hayat pahalılığının yüksek olduğu ülkelerde "vergi tarifesi, vergi hadleri, istisna ve muafiyetlerin" her mali yıl öncesi güncellenmesi önemlidir. Aksi takdirde "tarife kayması etkisi" daha büyük boyutlara ulaşabilir.

Ülkemizde de bu güncelleme Vergi Usul Kanunu'ndaki "yeniden değerlendirme oranı" (yeniden değerlendirme yapılacak yılın Ekim ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre "üretici fiyatları genel endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artışı) ile gerçekleştirilir. 2022'de Gelir Vergisi Kanunu'nun (GVK) farklı maddelerinde yer alan tutarlar 2021 yılı yeniden değerlendirme oranı olan %36,2 ile artırıldı.

2022'de çalışanları yakından ilgilendiren bazı hadler ile GVK tarifesi aşağıdaki gibidir:

Ödeme türü	Tutar (TL)
Yemek fişi	34,00
Yol yardımı (Taşıma kartı)	17,00
Yurt içi gündelik (Örneğin 1.1.2022-30.6.2022 döneminde brüt aylığı 4.702,30-5.361,54 TL arasında olanlar için)	71,00

Gelir dilimleri	Vergi Oranı
32.000 TL'ye kadar	%15
70.000 TL'nin 32.000 TL'si için 4.800 TL, fazlası	%20
250.000 TL'nin 70.000 TL'si için 12.400 TL, fazlası	%27
880.000 TL'nin 250.000 TL'si için 61.000 TL, fazlası	%35
880.000 TL'den fazlasının 880.000 TL'si için 281.500 TL, fazlası	%40

Bu tabloya bakıldığında, ülkemizde gelir vergisi tarifesindeki dilim bantlarının oldukça dar olduğu görülüyor. Tarife kaymasına karşı bu bantlarının daha geniş tutulması gerektiği kanaatindeyiz. Böylece Anayasamızın adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulanması sağlanabilecektir.

Çalışanlara sağlanan enflasyon zammına vergi desteği neden şart?

TÜİK'in Mayıs 2022 istatistiklerine bakıldığında TÜFE Aralık 2021 ayına göre %35,64, Mayıs 2021'e göre %73,50 oranında; Yİ-ÜFE ise Aralık 2021'e göre yüzde 51,43, Mayıs 2021'e göre ise %132,16 artış göstermiştir. Dolayısıyla 2022 yılında çalışanlara yapılan bazı ödemelere uygulanan istisna ve muafiyetler bu dönemdeki enflasyon artışının gerisinde kalarak eridi. Bu erime hem işverenleri hem de çalışanlar (özellikle çalışanları) olumsuz etkiliyor.

Nasıl mı? Şöyle ki, işverenler çalışanlarının gelirini enflasyon karşısında korumak (reel ücret düzeylerini muhafaza etmek) üzere çalışan ücretlerine iyileştirmeler ve ek menfaatler sağlamaya veya sağladıkları tutarları artırmaya başladı. Fakat söz konusu iyileştirmeler/artışlar yukarıda açıkladığımız “tarife kayması” nedeniyle çalışana yansımamakta veya çalışana yansısı da işverene olan maliyeti artmaktadır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi tarife kayması işveren ile çalışan arasındaki iş akdine bağlı olarak tarafları etkilemektedir.

	Net ücret anlaşması (+ /-)	Brüt ücret anlaşması (+ /-)
İşveren	<ul style="list-style-type: none"> - Gelir vergisi tevkifatındaki artış nedeniyle gider ve nakit çıkışında artış (-) - Kıdem tazminatı artışı (-) - SGK prime esas kazanç artışı (tavan altında olanlar) (-)	<ul style="list-style-type: none"> - Nötr
Çalışan	<ul style="list-style-type: none"> - Brüt ücret artışı nedeniyle yıllık beyan eşiğini aşılması (-) - Kıdem tazminatı artışı (+) - SGK prime esas kazanç artışı (tavan altında olanlar) (+)	<ul style="list-style-type: none"> - Brüt ücretteki gelir vergisi tevkifat artışının net ücreti azaltması (-)

+ Olumlu, - Olumsuz

Örneğin işvereni ile brüt ücretle anlaşan bir çalışanın ücret artışı, kümülatif gelirin artırması nedeniyle çalışanın vergi tarifesinde bir sonraki dilime kayması ve daha yüksek verileme nedeniyle ücretteki artış net gelire daha az yansımaktadır. Diğer taraftan çalışanın net ücretle çalışıyorsa, bu durumda da tarife kaymasından kaynaklanan ücret artışına bağlı vergi yükü işverenin ücret giderlerini artırmakta ve işverenlerin ek ücret artışı yapmaları gerçekleşmemektedir.

Örneğin, 2022’de vergiden istisna olan günlük 36,72 TL (KDV dahil) yemek bedeli ve 17 TL yol yardım tutarlarının güncellenmesi gerekir. Hatta yemek fişi gibi vergiye tabi olmayan ödemelerdeki sınır asgari ücretin belli oranı olarak belirlenerek, tutarların güncel kalması sağlanmalıdır. Aksi takdirde bu tutarları aşan ödemelerin vergiye tabi olması işverenlerin vergi yükünü artıracaktır.

Bu nedenle, çalışanlara yapılan ek iyileştirmelerin erimemesi, işverenlere ek maliyetler yaratmaması için vergi mevzuatındaki “istisna, muafiyet ve tarife” daha sık güncellenmelidir. Aksi takdirde iyileştirme girişimleri çalışanların satın alma güçlerinde istenen etkiyi sağlamayacaktır. Ayrıca ücretlileri enflasyona karşı koruyacak mali teşviklerin alınması T.C. Anayasası’ndaki sosyal devlet ilkesinin de bir gereği olduğunu hatırlamakta fayda var.

Bu yazı Ekonomist dergisinin 26 Haziran 2022 tarihli 2022/13. sayısında yayınlanmıştır.

Bu makalede yer alan açıklamalar, yazarının konu hakkındaki kişisel görüşünü yansıtmaktadır. Makaledeki bilgi ve açıklamalardan dolayı EY ve/veya Kuzey YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.’ye sorumluluk iddiasında bulunulamaz. Mevzuatın sık değiştirilen ve farklı anlayışlarla yorumlanabilen yapısı nedeniyle, herhangi bir konuda uygulama yapılmadan önce konunun uzmanlarından profesyonel yardım alınmasını tavsiye ederiz.